

УДК 930.25+37(477)«1920–1939»

АРХІВНИ ДОКУМЕНТИ З ПИТАНЬ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В УСРР 1920–1930–Х РОКІВ**ARCHIVAL DOCUMENTS ON THE DEVELOPMENT OF THE FIRE SAFETY SYSTEM IN THE USSR OF 1920–1930S.****Харламов М. І.,**

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри соціальних і гуманітарних дисциплін, Національний університет цивільного захисту України (Харків, Україна), e-mail: mike1982kharlamov@gmail.com, ORCID: ID 0000-0002-5289-0290

Kharlamov M. I.,

Ph.D. (historical sciences), Associate Professor, Associate Professor of department of social and humanitarian disciplines of the National university of civil protection of Ukraine (Kharkiv, Ukraine), e-mail: mike1982kharlamov@gmail.com, ORCID: ID 0000-0002-5289-0290

Метою дослідження є розгляд особливостей історичних джерел, що знаходяться в архівах України з проблем розвитку системи пожежної безпеки в УСРР у 1920–1930–х роках. Характеризуються особливості архівних фондів та документів, що в них містяться з зазначеної проблематики. В статті використовувалися проблемно-хронологічний та історико-системний методи дослідження, що надали можливість об'єктивно підійти до аналізу вказаних наукових питань. Дана наукова стаття базується на матеріалах центральних, обласних та галузевих архівів України.

Ключові слова: пожежні, УСРР, документи, джерела, архів.

The purpose of the study is to consider the peculiarities of historical sources in the archives of Ukraine on the problems of the development of the fire safety system in the USSR in the 1920–1930s. Characterized by the features of archival funds and documents contained in them from the mentioned issues. The article used the problem–chronological and historical–systematic methods of research, which gave an opportunity to objectively approach the analysis of the specified scientific issues. This paper is based on the materials of the central, regional and sectoral archives of Ukraine.

Keywords: firefighters, Ukrainian SSR, documents, sources, archive.

Слід сказати, що вивчення історичних документів, які знаходяться в архівах України і стосуються питань вогнеборчої справи УСРР третього та четвертого десятиліть двадцятого століття є новою темою в сучасній українській історіографії. Ґрунтовно цими проблемами досі ніхто з професійних істориків не займався. Вказані наукові аспекти, мають актуальний характер, оскільки проливають світло на стан архівної джерельної бази з питань розвитку системи пожежної безпеки в українській радянській республіці 1920–1930–х років. Метою даної роботи є характеристика архівної бази історичних документів з питань розвитку системи пожежної безпеки в УСРР 1920–1930–х років.

Одним з найбільш важливих та змістовних зібрань історичних матеріалів є зібрання документів, що стосуються справ пожежного захисту українського населення у міжвоєнний період, яке міститься у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). Більшість досліджених

архівних матеріалів зі справ цієї установи вперше вводиться у науковий обіг. Близько 200 архівних справ з 16 фондів, які досліджені автором цієї роботи, були сформовані архіваріусами ще за часів повоєнної відбудови України і з того часу не діставалися з полиць.

Так, окреслених у статті, питань торкаються окремі матеріали архівних справ таких фондів: фонд №1 «Всеукраїнський Центральний Виконавчий Комітет Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів, м. Харків, Київ (1920–1935)», фонд №2 «Рада Народних Комісарів Української Радянської Соціалістичної Республіки (РНК УСРР, Раднарком УСРР), м. Харків, з 1935 р. – м. Київ (1920–1946)», фонд №5 «Народний Комісаріат внутрішніх справ УСРР (Наркомвнутсправ, НКВС УСРР), м. Харків, з другої половини серпня 1919 р. – м. Чернігів, з лютого 1920 р. – м. Харків (1919–1933)», фонд №27 «Народний комісаріат земельних справ УСРР (Наркомзем УСРР), м. Харків, з 1934 р. – м. Київ (1920–1946)», фонд №34 «Вища рада народного господарства УСРР (ВРНГ УСРР), м. Харків (1923–1932)», фонд №153 «Україно–Кримський союз зернових господарств Державного об'єднання зернових радянських господарств Народного комісаріату земельних справ СРСР, м. Харків (Україно–Кримський союззернотрест) (1929–1933)», фонд №337 «Українська державна загальнопланова комісія при Українській економічній нараді, м. Харків (1921–1925); Державна планова комісія при Раді Народних Комісарів УСРР, м. Харків (1925–1946)» фонд №400 «Всеукраїнське управління державного страхування при Управлінні уповноваженого Народного комісаріату фінансів РРФСР по УСРР (Укрдержстрах), м. Харків (1922–1923); Правління державного страхування при Народному комісаріаті фінансів УСРР (Держстрах), м. Харків (1923–1931)», фонд №559 «Всеукраїнська спілка сільськогосподарських колективів (Укрколгоспцентр) і її ліквідаційний комітет (об'єднаний фонд) (1927–1933)», фонд №572 «Народний комісаріат легкої промисловості УСРР, м. Харків, Київ (1932–1934)», фонд №806 «Управління уповноваженого Народного комісаріату важкої промисловості СРСР при РНК УСРР (Управління Уповнаркомважпрому СРСР при РНК УСРР), м. Харків, з вересня 1935 р. – м. Київ (1932–1935)», фонд №818 «Український текстильний трест Народного комісаріату легкої промисловості УСРР (Укртекстильтрест), м. Харків» (1920–1933), фонд №1218 «Трест по виробництву автомобілів, мотоциклів, велосипедів та човнових моторів при уповноваженому Народного комісаріату важкої промисловості СРСР (Автомобілотрест), м. Харків. (1930–1933)», фонд №2623 «Народний комісаріат праці УСРР, м. Харків (1917–1933)», фонд №2703 «Всеукраїнський комітет профспілки робітників комунального господарства, м.м. Харків, Київ (1931–1932)», фонд №4532 «Управління начальника воєнізованої охорони Українського промислового округу». Справи ЦДАВО торкаються усіх сфер розвитку пожежної безпеки в УСРР у 20–30–х роках ХХ століття і мають величезну цінність

для даного зазначеного історичного наукового напрямку.

У Державному архіві Харківської області (ДАХО) є у наявності справи, які торкаються проблем вогнеборчої сфери як Слобожанського регіону, так і всієї України, оскільки у період, який досліджується, місто Харків було столицею Української Соціалістичної Радянської Республіки. Значна частина документів і матеріалів ДАХО з питань дослідження справ борців з вогнем була відправлена до Москви, однак наповненість фондів є все ж таки значним та таким, що має наукову цінність.

Документи, використані в роботі, знаходяться у наступних архівних фондах: фонд №203 «Харківський губернський виконавчий комітет», фонд №563 «Харківська губернська міліція», фонд №845 «Харківський округовий виконавчий комітет», фонд №869 «Харківський окрвиконком», фонд №948 «Харківське округове статистичне бюро», фонд №1010 «Харківський крайком профспілки «Металіст», фонд №1356 «Харківська обласна КК – РСІ», фонд №1639 «Харківський губернський відділ», фонд №3858 «Харківський обласний виконавчий комітет». Тут можна взяти інформацію про роботу Харківського губернського пожежного відділу [5], про діяльність Харківського пожежно-страхового відділу [4], про пожежний захист об'єктів промисловості, про працю окрвідділу комунального господарства, статистичні дані про стан пожежної служби в окрузі. Окремо слід відзначити кримінальну справу помічника начальника Харківського пожежного технікуму НКВС УСРР з навчальної частини Василя Флоровича Смирнова, яка знаходиться в ДАХО [6]. Завдяки цим матеріалам ми дізналися про трагічну долю видатної людини, яка багато зробила для пожежної охорони м. Харкова та всієї України.

Документи, що знаходяться у Державному архіві Луганської області (ДАЛО), у фондах Луганської окружної контори соціального страхування (ф.469), Луганської окружної каси соціального страхування (ф.470), Кам'янобродського районного агенства (ф.472), є важливими для нас в плані характеристики «пожежних» страхових справ в УСРР взагалі, та і у Донбаському регіоні зокрема.

Автором роботи опрацьовані матеріали Державного архіву Полтавської області (ДАПО) фонду №2236 «Лубенське районне торгове управління Всеукраїнського об'єднання торгової промисловості УСРР, м. Лубни Лубенського району», фонду №3162 «Відділ комунального господарства Лохвицького повітового виконкому м. Лохвиця, Лохвицького повіту Полтавської губернії», фонду №3186 «Веприцьке лісництво Полтавського губернського лісового управління, с. Веприк, Веприцького району, Роменського округу Полтавської губернії», фонду №3282 «Лохвицька повітова рада народного господарства м. Лохвиця, Лохвицького повіту Полтавської губернії», фонду №3286 «Відділ комунального господарства Гадяцького повітового виконкому м. Гадяч, Гадяцького повіту Полтавської губернії». У цьому архіві для нашого дослідження є цікавими матеріали

нормативних та підзаконних актів, листування з питань пожежної охорони місцевих органів влади Полтавської губернії та її найбільших повітів.

Матеріали з питань пожежної охорони Сумщини у 1918–1934 роках були знайдені автором у Державному архіві Сумської області (ДАСО). Так у фондах №7 «Адміністративний відділ Сумського окрвиконкому», №1043 «Управління начальника Боромлянської районної міліції», №1044 «Управління начальника Тростянецької районної міліції», №3131 «Адміністративний відділ Глухівського окрвиконкому», №4625 «Козачанський волвиконком», №4653 «Конотопський округовий виконавчий комітет», №5572 «Роменський волвиконком», №5631 «Засульський райвиконком», №5663 «Роменський окрземвідділ», №5667 «Глинський райвиконком», №5698 «Роменський округовий виконавчий комітет» є документи, важливі для нашого дослідження. Серед них: актові джерела регіонального значення: постанови, доповіді, циркуляри місцевих органів, пов'язаних з проблемами боротьби з пожежами [3], а також статистичні матеріали з питань пожежної безпеки у окрузі [2]. У державному архіві міста Києва (ДАМК) автором досліджено матеріали фонду 741 «Київська міська пожежна команда Народного комісаріату внутрішніх справ УСРР», з яких взята важлива інформація про діяльність вогнеборців міста Київ на початку 1920-х років [1].

Архівні джерела є важливою частиною джерельної бази дослідження проблем розвитку пожежної служби в УСРР у 1920-х – 1930-х роках. Документи і матеріали більшості архівних справ з зазначеної тематики ніколи не публікувалися, з істориків їх майже ніхто не аналізував. В подальшому можливий аналіз опублікованих джерел з проблематики діяльності українських вогнеборців у міжвоєнний період.

Список використаних джерел

1. 'Державний архів міста Київ', Ф.741. Київська міська пожежна команда НКВС УСРР, Оп.1, Спр.16, 119 арк.
2. 'Державний архів Сумської області', Ф.Р-5663. Роменський окрземвідділ, Оп.1, Спр.874, 93 арк.
3. Там само, Ф.Р-5572. Роменський волвиконком, Оп.1, Спр.87, 23 арк.
4. 'Державний архів Харківської області', Ф.Р-203. Харківський губернський виконавчий комітет, Оп.1, Спр.100, 99 арк.
5. Там само, Ф.Р-1639. Харківський губернський відділ, Оп.1, Спр.7, 177 арк.
6. Там само, Ф.Р-6452. Фонд репресованих осіб, Оп.5, Спр.3452, 30 арк.

References

1. 'Derzhavnyj arhiv mista Kyi'v (The State Archives of Kyiv)', F.741. Kyi'vs'ka mis'ka pozhezhna komanda NKVS USRR, Op.1, Spr.16, 119 ark.
2. 'Derzhavnyj arhiv Sums'koj oblasti (State Archive of Sumy Region)', F.R-5663. Romens'kyj okrzemviddil, Op.1, Spr.874, 93 ark.
3. Tam samo, F.R-5572. Romens'kyj volvykonkom, Op.1, Spr.87, 23 ark.
4. 'Derzhavnyj arhiv Harkivs'koj oblasti (State Archive of Kharkiv Region)', F.R-203. Harkivs'kyj guberns'kyj vykonavchij komitet, Op.1, Spr.100, 99 ark.
5. Tam samo, F.R-1639. Harkivs'kyj guberns'kyj viddil, Op.1, Spr.7, 177 ark.
6. Tam samo, F.R-6452. Fond represovanyh osib, Op.5, Spr.3452, 30 ark.